

FORSKNINGSPLAN

NORSK BORGSENER 2025-2028

Kristian Reinfjord og Cecilia Gustavsen
9. januar 2025

Sammendrag

Forskningen ved Norsk Borgsenter har som mål å understøtte VEMUs samfunnsoppdrag, og bidra til kunnskapsdannelse. Forskning knyttet til Castrum Tunsbergis er sentral i borgsenterets tematiske portefølje, som omfatter norske kongelige og geistlige middelalderborger fra perioden c. 1000 – 1600. Forskningsvirksomheten skal organiseres som prosjekter og innpasses i andre planer i Vestfoldmuseenes regi.

Overordnede mål

Norsk Borgsenter skal drive- og legge til rette for fagfellevurdert forskning av høy kvalitet. Ny kunnskap skal utvikles i egen regi og i samarbeid med nasjonale og internasjonale aktører. Forskningen skal stimulere og utvikle et tverrfaglig forskningsmiljø nasjonalt og internasjonalt. Norsk Borgsenter skal oppnå status som en anerkjent forsknings- og kunnskapsinstitusjon. Forskningen skal til enhver tid være aktuell og sikre Norsk Borgsenterets fremtidige eksistensberettigelse. For å nå dette overordnede målet vil publisering, forskningsbasert formidling, og kompetanseheving være viktig å etterstrebe. Følgende utvalgte tiltak iverksettes og videreføres i perioden 2025-2028:

Forskningsutgravning på Slottsfjellet

I forbindelse med Magnus Lagabøtes bylovsjubileum skal det sommeren 2026 foretas en forskningsutgravning på Slottsfjellet i samarbeid med blant annet NIKU. Dette vil utgjøre hovedsatsningen i Norsk Borgsenterets forskningsplan. Gjennomføringen av en slik utgravning vil bidra til flere av forskningsplanens mål, som konferanser, publiseringer og utstillinger.

Konferanser som skal resultere i bokpublikasjoner og artikler

Å synliggjøre Norsk Borgsenterets forskningsambisjoner og ansvar som et nasjonalt kompetansesenter for norske middelalderborger gjøres blant annet gjennom å arrangere fagkonferanser. Konferansene skal resultere i flere fagfellevurderte publikasjoner, og de skal åpne for videre samarbeid nasjonalt og internasjonalt.

Videreføring av to Professor II-stillinger (10%)

Å tilknytte seg eksterne fagpersoner er en nødvendig forutsetning for å kunne gjennomføre Norsk Borgsenterets forskningsmål i perioden 2025-2028.

Systematisere all dokumentasjon om norske middelalderborger

Opprette en prosjektstilling på minimum tre måneder for å kunne gjennomgå hele undersøkelsesmaterialet for de norske middelalderborgene. En slik gjennomgang kan danne grunnlaget for mindre arkeologiske undersøkelser, noe som også vil lønne seg i et formidlingsperspektiv

Opprette «Norsk Borgsenterets kunnskapsbank og forskernettverk»

Norsk Borgsenter oppretter en hjemmeside hvor man blant annet kan klikke på fanen «Kunnskapsbank». I Norsk Borgsenterets kunnskapsbank er det mulig for forskere og andre

fagfolk å legge inn relevant forskning og informasjon om middelalderborgenlegg i Norge. Kunnskapsbanken skal til enhver tid være oppdatert og kvalitetssikres av Norsk Borgsenter.

Forskningsbasert utstilling i 2027 og 2030*

Borgsenteret initierer og gjennomfører nye utstillinger som tar for seg livet i borgen. Utstillingenes tema kan tilrettelegges og kobles til Olavsjubileet 2030. *Planleggingen av utstillingene starter opp i planperioden. Utstillingene vil også inneholde informasjon om Norsk Borgsenter. Status for norsk borgforskning, samarbeidspartnere og fremtidig arbeid vil presenteres og diskuteres.

Konferansedeltagelse nasjonalt og internasjonalt

Borgsenterets fagpersoner skal delta på fagkonferanser med tema innen Borgsenterets tematiske portefølje, fra mål om forskningsutvikling og nettverksbygging.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning

2. Forankring

3. Mål for forskningen i perioden 2025-2030

4. Tiltak og aktiviteter for å nå målene

- 4.1.** Forskningsgravning på Slottsfjellet
- 4.2.** To konferanser som skal resultere i to bokpublikasjoner
 - (i) Konferanse 1 i begynnelsen av 2026
 - (ii) Konferanse 2 i 2028 og bokprosjekt
- 4.3.** Videreføring av Professor II-stillinger (10%+10%) i perioden 2025-2028
- 4.4.** Systematisere dokumentasjon om norske middelalderborger
- 4.5.** Opprette «Norsk Borgsenterers kunnskapsbank»
- 4.6.** Videreføre «Norsk Borgsenterers forskernettverk»
- 4.7.** Forskningsbasert utstilling i 2028 og 2030
- 4.8.** Forskningsoppgaver rundt norske bispeborger
- 4.9.** Deltagelse på konferanser og være synlige i forskningsmiljøet

5. Forskergruppe og faglige samarbeidspartnere

1. Innledning

Norsk Borgsenter er etablert i Vestfoldmuseene IKS (VEMU), og lokaliseres på Slottsfjellsmuseet i Tønsberg. Senteret har som hovedoppgave å drive forskning og formidling knyttet til Norges middelalderborger med tilgrensende tematikker fra norsk middelalder. Norsk Borgsenter skal være utadrettet og samhandlende med blant annet nasjonale og internasjonale museer og universiteter. Målet er å bli en attraksjon av lokal, nasjonal og internasjonal karakter. For å lykkes med dette arbeidet, ligger en solid forskningsplan som fundament for formidling, attraksjonsutvikling og nettverksbygging med fagmiljøer nasjonalt og internasjonalt. Castrum Tunsbergis, Nordens største borganlegg fra middelalderen, ligger i umiddelbar nærhet til Slottsfjellsmuseet og utgjør således et viktig utgangspunkt for Norsk Borgsenter.

2. Forankring

Som en del av VEMU, inngår Norsk Borgsenterets forskningsplan i VEMUs overordnede forskningsplan 2025 - 2028. I VEMU er forskning og annen kunnskapsutvikling knyttet opp mot avdelingenes fagområder og henger nært sammen med øvrige oppgaver innen samlingsforvaltning, bevaring og formidling. Overordnede føringer for virksomheten er nedfelt i «Strategisk plan 2025-2028». Her kan vi blant annet lese at VEMUs formål og samfunnsoppdrag er å dokumentere, *forske i*, og formidle kunst- og kulturarv lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

I denne sammenheng forstås forskning som: «Et kreativt og systematisk arbeid for å vinne ny kunnskap, satt inn i en videre empirisk/eller teoretisk sammenheng med påfølgende fagfelleverdert publisering i relevante tidsskrift eller akademisk forlag». I motsetning forstås kunnskapsutvikling som: «Framstilling av kunnskap til utstillinger og formidling, artikler til årbøker og utstillingskataloger mv.».

Mål og rammer for VEMUs kunnskapsproduksjon er formulert i selskapsavtalens formålsparagraf (§4) og institusjonens forskningsansvar er tydelig nedfelt i «Strategisk plan 2025-2028», hvor Norsk Borgsenterets forskningsplan er forankret.

Et av Vestfoldmuseenes hovedoppdrag er å være en aktiv samfunnsaktør. Norsk Borgsenter, som en del Vestfoldmuseene, skal være en samfunnsinstitusjon i dialog med omverdenen. Forskning er selve grunnlaget for formidlingen og for Norsk Borgsenter skal ivareta sitt samfunnsansvar og fremstå som en samfunnsrelevant institusjon.

3. Mål for forskningen i perioden 2025-2028

Forskningen ved Norsk Borgsenter har som mål å understøtte VEMUs samfunnsoppdrag, og bidra til kunnskapsdannelse. Forskning knyttet til Castrum Tunsbergis og øvrige norske middelalderborger vil være sentral i perioden 2025-2028. Forskningsvirksomheten skal organiseres som prosjekter og integreres i de andre planene i Norsk Borgsenterets regi.

- **Overordnet mål**

Norsk Borgsenter skal drive og legge til rette for forskning av høy kvalitet. Ny kunnskap skal utvikles i egen regi og i samarbeid med andre nasjonale og internasjonale institusjoner. Forskningen skal stimulere og utvikle et tverrfaglig forskningsmiljø nasjonalt og internasjonalt. Norsk Borgsenter skal oppnå status som en anerkjent forskningsinstitusjon og kunnskapsressurs i norsk og skandinavisk sammenheng. Forskningen skal til enhver tid være aktuell og sikre Norsk Borgsenterets fremtidige eksistensberettigelse.

Utgravninger på Slottsfjellet

Forskningsgravningen på Slottsfjellet i 2026 vil legge til rette for forskning av høy kvalitet i blant annet egen regi og resultere i en rekke tverrfaglige publikasjoner. Der vil også være mulighet for at gravningen kan danne utgangspunkt for masteroppgaver og doktorgrader.

Fagfelleverderte publikasjoner

Forskningen skal lede til fagfelleverderte publikasjoner av høy kvalitet. Med tanke på publikasjoner er de konkrete målene for perioden 2025-2028 følgende:

(1) Bokprosjekt

Dette bokprosjektet skal være en internasjonal publikasjon på engelsk med bidrag fra inviterte forskere både fra Norge og andre land. Publikasjonen skal være et resultat av bidrag til Norsk Borgsenterets konferanse i 2028 (Se del 4.1). Dette bokprosjektet skal være klart til publisering i løpet av forskningsperioden.

(2) Temanummer i nasjonalt fagtidsskrift: «Status for norsk borgforskning»

En annen mulighet som skal vurderes i løpet av forprosjektet er hvorvidt det kan la seg gjøre å lage et temanummer i et nasjonalt arkeologisk og/eller historisk tidsskrift i forbindelse med aktivitet i Norsk Borgsenter. Her kan temaet være status for norsk borgforskning. Professor II eller en av de andre forskerne i Norsk Borgsenterets forskningsgruppe kan inviteres til å være gjesteredaktør.

(3) Fagfelleverderte artikler: Det skal publiseres artikler i anerkjente forskningskanaler fortløpende gjennom perioden. Dette kan være med bakgrunn i konferansedeltagelse eller annet. Tematisk knyttes bidragene til borgsenterets faglige portefølje.

Forskningsbasert formidling

Norsk Borgsenter skal drive og legge til rette for forskning som er relevant for å utvikle senterets utstillings- og formidlingsprogram. Forskningen skal synliggjøres gjennom formidlingsprosjekter som blant annet foredrag, utstillinger, utgravninger, publikasjoner og digitale metoder.

Kompetanseheving

Norsk Borgsenter skal drive- og legge til rette for forskning som skal styrke kompetansen til de ansatte ved senteret. Målet er å stimulere til egen forskning og heve kompetansen til ansatte både ved borgsenteret og Vestfoldmuseene ellers. VEMUs ansatte skal bidra som forfattere i Norsk borgsenterers fagfelleverderte publikasjoner og i andre publiseringskanaler. Forskningsvirksomheten skal stimulere og utvikle tverrfaglig samarbeid og prosjekter innad i VEMU.

4. Tiltak og aktiviteter for å nå målene

Følgende tiltak skal gjennomføres for å nå Norsk Borgsenterers mål for perioden 2025-2028:

4.1. Forskningsgravninger på Slottsfjellet

Sommeren 2026 er det aktuelt å gjennomføre utgravninger med publikumsformidling i samarbeid med Riksantikvaren (RA), Kulturhistorisk museum (KHM) og Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU). Etter gjennomgangen av materialet som er nevnt i del 4.3, har vi kommet frem til to områder på Slottsfjellplatået som kan egne seg for gravning, både i et forsknings- og publikumsperspektiv. Det er særlig området innenfor den indre ringmuren som er interessant. Er det visse murer vi kan følge som ikke tidligere er dokumentert? Finnes det fremdeles kulturlag som er intakte? Er det mulig å sette funn fra Fischers utgravninger på 20- og 30-tallet i en tydeligere kontekst? Dette er bare noen av mange problemstillinger å ta tak i. Et utgravningsprosjekt vil være et stort foretak som vil tiltrekke seg et stort publikum. Publikum eller skoleelever kan involveres i solding av løsmasser (under oppsyn) og få daglige omvisninger. Representanter fra KHM (funnansvarlige) er til stede. Slike gravninger bidrar til å forankre prosjektet lokalt og skape eierskap og identitet til borganlegget og Norsk borgsenter. Gravningene og omvisningene kan strømmes og blant annet legges ut i sosiale media, på egen blogg på Norsk Borgsenterers og NIKUs hjemmeside, samt i lokale og riksdekkende medier. Resultatene fra utgravningene publiseres fortløpende og samles til sist i en publikasjon. Denne typen utgravning med tilhørende formidling kan også utgjøre et utgangspunkt for lignende utgravningsopplegg på andre borganlegg.

4.2. To konferanser som skal resultere i bokpublikasjon

Synliggjøring av Norsk Borgsenterers forskningsambisjoner og ansvar som et nasjonalt kompetansesenter for norske middelalderborger gjøres blant annet gjennom å arrangere fagkonferanser. Konferansene skal resultere i fagfelleverderte publikasjoner, og de skal åpne for videre samarbeid nasjonalt og internasjonalt.

Konferanse og bokprosjekt

Det legges opp til å arrangere en internasjonal konferanse i 2028, hvor vi inviterer noen stjerner utenfra, for eksempel fra Frankrike og England. På denne konferansen kan tema være mer åpent og legge grunnlaget for å diskutere forskningsområder som bør belyses i fremtiden. Konferansen vil resultere i et bokmanuskript som skal publiseres på et anerkjent forlag i løpet av den neste forskningsperioden.

Konferansedeltagelse og publikasjoner

Borgsenterets ansatte skal søke å delta på internasjonale konferanser og publisere deretter i tillegg til andre fagfellevurderte tidsskrift og antologier. Eksempel på dette er Colloque Château Gaillard.

4.3. Videreføre Professor II-stillinger (2x10%) i perioden 2025-2028

En videreføring av Professor II-stillinger er nødvendig for å kunne gjennomføre Norsk Borgsenterets forskningsmål i perioden 2025-2028.

- Professor II skal hjelpe prosjektleder med å definere forskningsområder, holde kontakt mot forskningsmiljøet, arrangere konferanser og ha kontakt inn mot forlag.
- Professor II skal være redaktør av fagfellevurdert publikasjon sammen med prosjektleder og skal kvalitetssikre forskningsproduksjonen i tilknytning til senteret.
- Professor II skal være til hjelp for prosjektleder med å holde seg oppdatert på aktuell forskning.
- Professor II skal drive forskning innenfor borgsenterets portefølje.
- Professor II skal bidra til å presentere Norsk Borgsenter utad, også i media, noe som vil understøtte og bygge opp om Norsk Borgsenterets ry og status, som en faglig seriøs institusjon nasjonalt og internasjonalt.

4.4. Systematisere dokumentasjon om norske middelalderborger

Opprette en prosjektstilling på minimum tre måneder for å kunne gjennomgå hele undersøkelsesmaterialet på norske borganlegg. En slik gjennomgang kan danne grunnlaget for mindre arkeologiske undersøkelser, noe som også vil lønne seg i et formidlingsperspektiv. Det som finnes av utgravningsrapporter, dagbøker og annet arkivmateriale digitaliseres og legges inn i en kunnskapsbank som er tilgjengelig for alle. Metodikken som brukes på innsamling av dokumentasjon og digitalisering kan overføres til andre borganlegg.

4.5. Opprette «Norsk borgsenterets kunnskapsbank»

Norsk Borgsenter oppretter en hjemmeside hvor man blant annet kan klikke på fanen «Kunnskapsbank». I Norsk Borgsenterets kunnskapsbank er det mulig for forskere og andre fagfolk å legge inn relevant forskning og informasjon om middelalderborganlegg i Norge. Kunnskapsbanken skal til enhver tid være oppdatert og kvalitetssikres av Norsk Borgsenter. Innholdet i kunnskapsbanken er systematisert etter relevante borganlegg.

4.6. Videreføre «Norsk Borgsenterets forskernettverk»

På Norsk Borgsenterets hjemmeside bør det også opprettes en fane som heter «Forskergruppe» eller «Forskernettverk», hvor forskere kan legge ut sin profil. Profilen kan inneholde informasjon om forskningsinteresser og pågående forskningsprosjekter, som er relevant for borgsenteret. Denne informasjonen kan benyttes av publikum, men også av forskere som et faglig nettverk og sted for kompetanseheving.

4.7. Finne problemstillinger rundt norske bispeborger

I planperioden utvides borgsenterets faglige portefølje til å omfatte bispeborger- og residenser i tillegg til kongeborger fra norsk middelalder i perioden c. 1100-1537. Bispeborgene finnes primært i tilknytning til de fem domkirkene i dagens Norge, men omfatter flere anlegg i erkestiftet Nidaros' område i middelalderen. Kirken var en samfunnsmyndighet på lik linje med kongen i vår periode og markerte denne i store anlegg bygget i stein. Det synes derfor relevant å diskutere kongens og biskopenes anlegg i sammenheng for en bredere forståelse av borgen som maktmanifestasjon, bolig og representasjonsfaktor i middelalderen.

4.8. Deltagelse på kompetansehevede konferanser og være synlige i forskningsmiljøet

Norsk Borgsenter må delta og være til stede på internasjonale konferanser som behandler tema rundt borger og borganlegg. Den årlige Château Gaillard-konferansen er en av Europas største konferanser som blant annet omfatter borgforskning. The Association of Castles and Museums around the Baltic Sea og det danske Magt, Borg og Landskab som årlig arrangerer «Borgforskerforum», er andre aktuelle konferanser å delta på. I Norge bør MAiN (Middelalderarkeologi i Norge), NAM (Norsk arkeologmøte), samt nettverk for middelalderhistorikere være viktige plattformer å synliggjøre Norsk Borgsenter på. Bygge nettverk, oppdatere seg og aktivt bygge kompetanse er vesentlige tiltak.

5. Forskergruppe og faglige samarbeidspartnere

Fram til dags dato har Norsk Borgsenter knyttet til seg betydelige ressurser i form av erfarne forskere og fagfolk lokalt, regionalt og nasjonalt. Følgende personer har skriftlig inngått et formelt samarbeid med Norsk borgsenter som deltakere i referanse- og forskergrupper:

- Tom Andersen (Konservator ved Forsvarsmuseet)
- Knut Arstad (Førsteamanuensis i historie ved Forsvarsmuseet)
- Bjørn Bandlien (Professor i historie ved Universitetet i Sørøst-Norge)
- Fredrik Bjønnes (Historiker/konsulent ved Midgard vikingsenter, VEMU)
- Øystein Ekroll (Arkeolog/forsker ved Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider)
- Cathrine S. Engebretsen (Arkeolog/rådgiver ved Vestfold fylkeskommune)
- Heming Hagen (Arkeolog/rådgiver ved Byantikvaren i Bergen)
- Alf Tore Hommedal (Professor i arkeologi ved Universitetet i Bergen)
- Hanne E. Jordahl (Arkeolog/kontorleder for Norsk institutt for kulturminneforskning, Tønsberg)
- Torbjørn Melle (Arkeolog/rådgiver ved Byantikvaren i Bergen)
- Regin Meyer (Arkeolog og forsker ved NIKU, Oslo)
- Erik Opsahl (Professor i historie ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet)
- Kristian Reinfjord (Konservator 1 og seksjonsleder ved Anno Museum)
- Jens Rytter (Arkeolog/seniorrådgiver ved Riksantikvaren, Tønsberg)

I skrivende stund arbeides det med å oppsøke flere aktuelle samarbeidspartnere i utlandet med vekt på borgforskningsmiljøet i Danmark og Sverige i første omgang. I august 2024 deltok Kristian Reinfjord ved Norsk Borgsenter på den årlige internasjonale Château Gaillard-

konferansen i Penrith med foredrag. Konferansen er en ypperlig arena for Norsk borgsenter å vise seg fram på. Det vil jobbes aktivt med å skaffe kontakter og samarbeidspartnere i forkant, under og etter konferansen.